

Stanje i perspektive razvoja turizma u Neretvanskoj dolini

Galov, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:882046>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-07**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**STANJE I PERSPEKTIVA RAZVOJA TURIZMA U
NERETVANSKOJ DOLINI**

Mentor:

prof. dr.sc. Lidija Petrić

Student:

Iva Galov

Split, kolovoz 2023.

Sadržaj

1. UVOD.....	3
1.1. Problem istraživanja.....	3
1.2. Cilj rada.....	3
1.3. Metode rada.....	3
1.4. Struktura rada.....	4
2. OPĆI UVJETI RAZVOJA NERETVANSKE DOLINE	5
2.1. Geografsko-prometni položaj.....	5
2.2. Prirodna baština i resursi	7
2.3. Kulturno-povijesna i nematerijalna baština.....	9
2.4. Demografski razvoj Neretvanske doline	14
2.5. Gospodarski razvoj.....	18
3. ANALIZA TURISTIČKE PONUDE I POTRAŽNJE	19
3.1. Analiza turističke receptive (Analiza ponude smještaja).....	19
3.2. Analiza turističke potražnje.....	21
3.3. Turistički dionici u Neretvanskoj dolini.....	22
3.4. Postojeći turistički proizvodi u Neretvanskoj dolini	22
4. UČINCI TURIZMA U NERETVANSKOJ DOLINI	25
5. PERSPEKTIVE RAZVOJA TURIZMA U NERETVANSKOJ DOLINI.....	26
6. ZAKLJUČAK.....	28
7. LITERATURA	29
8. POPIS PRILOGA	31

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Iako je u Neretvanskoj dolini primarna djelatnost poljoprivreda, u zadnje je vrijeme je sve aktualniji turizam te je stoga sve potrebija spoznaja o trenutnom stanju i potencijalima, kako bi se on uspješno razvijao u budućnosti te kontinuirano napredovao. Neretvanska dolina pripada Dubrovačko-neretvanskoj županiji, ali je, turistički gledano, znatno zanemarena u odnosu na Dubrovnik, Korčulu, Pelješac, Mljet i sl. Postavlja se pitanje kako poboljšati turizam u Neretvanskoj dolini, budući da su ostali gradovi Dubrovačko-neretvanske županije omiljene turističke destinacije na europskom tržištu i šire. Resursi Neretvanske dolina još uvijek nisu dovoljno istraženi, što nameće potrebu dubljeg istraživanja. Nakon završetka pandemije Covid-19 virusa, turizam u Neretvanskoj dolini kontinuirano raste, stoga je potrebno više pozornosti usmjeriti k tome kako bi se mogao iskoristiti puni potencijal ovog kraja.

1.2. Cilj rada

Cilj je ovog završnog rada definirati određene učinke koje razvoj turizma ima na destinaciju i istražiti izazove s kojima se destinacija zbog toga suočava. Također, cilj je i istražiti sve potencijale, kulturnu baštinu, gospodarski potencijal Neretvanske doline te sva ona područja koja su pogodna za razvoj i održavanje turizma koji će zasigurno pridonijeti kvaliteti života lokalnog stanovništva. Također, ukazat će se na perspektive razvoja turizma u dolini Neretve s ciljem njegova napredovanja i dosezanja optimalnog/održivog razvoja.

1.3. Metode rada

U ovom radu korištene su sljedeće metode: metode deskripcije, odnosno opisivanja, komparativna metoda (metoda uspoređivanja), metode analize i sinteze te metoda dedukcije i indukcije. Svaka od navedenih metoda korištena je u svrhu istraživanja određenih perspektiva i metoda za razvoj turizma u dolini Neretve.

1.4. Struktura rada

Ovaj rad podijeljen je na nekoliko poglavlja i to kronološkim slijedom: uvod, u kojemu se navode problem istraživanja, ciljevi, metode i struktura rada. Nakon toga slijedi poglavlje koje govori o općim uvjetima razvoja turizma u Neretvanskoj dolini, u kojemu će se govoriti o geografsko-prometnom položaju Neretvanske doline. U ovom poglavlju prikazat će se i prirodna te kulturno-povijesna baština i nematerijalna baština Neretvanske doline, ali i demografski razvoj kako bi se uvidjeli svi opći uvjeti za razvoj turizma. Nadalje, prikazat će se i gospodarski razvoj Neretvanske doline kako bi ostalo zabilježeno koja gospodarska grana je najrazvijenija te čime se ljudi najviše bave. Zatim slijedi poglavlje analize turističke promidžbe i potražnje. Potom slijedi poglavlje o učincima turizma u dolini Neretve te perspektive turizma u budućnosti, odnosno vlastito stajalište o tome kakav će biti turizam u Neretvanskoj dolini za nekoliko godina. Na kraju rada se nalazi zaključak i popis literature.

2. OPĆI UVJETI RAZVOJA NERETVANSKE DOLINE

2.1. Geografsko-prometni položaj

Dolina Neretve geografski pripada Dubrovačko-neretvanskoj županiji, a sastoji se od sljedećih gradova i općina: Ploče, Opuzen i Metković (gradovi) i Slivno, Kula Norinska, Zažablje i Pojezerje (općine). Najveći dio doline Neretve kopneni je dio, dok su samo manji dio Opuzena i Ploča te općine Slivna morski, odnosno primorski. Grad Metković predstavlja najveći grad područja Neretvanske doline i nalazi se na jugoistoku uz granicu s Bosnom i Hercegovinom, dok se Opuzen nalazi u samom središtu doline, a lučki grad Ploče na ušću rijeke Neretve. Neupitna je geografska i prometna važnost Neretvanske doline, budući da je ona prometno središte i poveznica s Bosnom i Hercegovinom, uz dolinu Neretve. Delta Neretve od Metkovića do ušća sa sjevera i sjeveroistoka omeđena je ograncima dinarskih planina, a s juga podgradinsko-slivanjskim brdima. Prvotno se sastojala od 12 rukavaca, ali je nakon brojnih i velikih melioracija i kultivacije tog poljoprivredno bogatog prostora, broj rukavaca ostao na samo četiri, a dotadašnja močvarna delta velikim dijelom je pretvorena u bogato poljoprivredno područje, koje je u narodu prozvano prozvano "*Hrvatska Kalifornija*". Područje doline Neretva ima površinu od 412.56 km² ili 23,15% površine županije. Na području doline Neretve živi 35.799 stanovnika ili gotovo 30% ukupnog stanovništva Dubrovačko-neretvanske županije. Najnaseljenija područja doline Neretva su gradovi Metković, Ploče i Opuzen, a najslabije naseljena mjesta općine Slivno, Kula Norinska, Pojezerje i Zažablje (Vištica, 2014).

Kada se govori o prometnoj povezanosti Neretvanske doline s ostatkom Hrvatske potrebno je istaknuti kako je ona na jako dobrom položaju. Dolina Neretve je dobro povezana s ostatkom države zahvaljujući autocesti A1 koja završava kod Ploča te državnoj cesti D8 (Jadranska magistrala). Na državnu cestu D8 spajaju se brojne državne i županijske ceste, a ukupna dužina razvrstanih županijskih cesta iznosi 54,7 km⁵ (Krešić i Kunst, 2015). Međutim, izgradnjom Pelješkog mosta dolina Neretve povezana je i s dubrovačkim područjem, što je u prošlosti bio veliki problem. Pelješki je most otvoren prošle, 2022. godine i od iznimno je velikog značaja za cijelu Dubrovačko-neretvansku županiju, ali i cijelu Republiku Hrvatsku jer je dubrovačko područje, odnosno južna Dalmacija dobila kopneni prolaz, čime izlaz kod Neuma prestaje biti jedini izlaz kojim je Bosna i Hercegovina imala na more.

Također, kada se govori o geografsko-prometnom položaju, potrebno je istaknuti kako je za neretvansko područje pomorski promet od velikog značaja. Razlog tomu su luka Ploče i luka Metković. Luka Ploče, druga je najveća luka u Republici Hrvatskoj te predstavlja spojnicu Jadrana, Mediterana i Srednje Europe. Također, ona predstavlja i početnu, odnosno završnu točku Koridora Vc. Osim navedene luke Ploče, od velikog je značaja i teretna luka Metković (Paladin, Soče, 2019).

Kada se govori o željezničkom prometu, potrebno je istaknuti kako područjem Neretvanske doline prolazi samo jedna željeznička pruga, i to od Ploča preko Metkovića prema Sarajevu te predstavlja dio paneuropskog koridora 5C. Od 2014. godine ukinuta je linija Ploče -Metković za prijevoz putnika i danas se koristi isključivo u svrhu prijevoza tereta za potrebe Luke Ploče (Luka Ploče, 2011).

Slika 1. Luka Ploče, pristup: <https://www.luka-ploce.hr/> 4.8.2023.

Slika 2. Područje Neretvanske doline, pristup: http://hrvatska.euco.in/?page_id=45 5.8.2023.

2.2. Prirodna baština i resursi

Kada se govori o prirodnoj baštini Neretvanske doline potrebno je istaknuti kako se ona temelji na samoj rijeci Neretvi. Dolina je Neretve temeljno poljoprivredno područje cijele Dubrovačko-neretvanske županije, međutim ujedno je vrlo osjetljivo područje zbog ihtiološko-ornitološkog rezervata u jugoistočnom dijelu delte. Ovom području glavna je karakteristika obilje vode. Donja Neretva i njena delta u krajobraznom su smislu jedinstvene. Na prostoru delte Neretve pet je lokaliteta, na ukupnoj površini od 1620 ha, koji su zaštićeni kategorijama ornitološki rezervat (Pod Gredom, Prud, Orepak te jezera Desne i Modro oko), te ornitološko-ihtiološki rezervat Ušće Neretve. U delti Neretve ukupno je zabilježeno čak 310 vrsta ptica, od kojih 115 gnjezdarica, a u Metkoviću se nalazi druga najveća ornitološka zbirka u Europi. Nizinski močvarni predjeli, zaštićeni ramsarskom konvencijom¹, te kultivirani dijelovi okruženi brdovitim kršem i spojeni s

¹ Ramsarska konvencija je konvencija o močvarama koja je nastala kao plod borbe za zaštitu močvara 2. veljače 1971. godine u iranskom gradu Ramsaru, a dan usvajanja konvencije proglašen je Međunarodnim danom zaštite močvara u Republici Hrvatskoj.

morskom obalom i morem, krajobrazna su posebnost u nacionalnim okvirima koja još uvijek nije dovoljno iskorištena, osobito u kontekstu (dugoročno održivog) turističkog privređivanja. Jadranske rijeke (Zrmanja, Krka i Cetina) imaju potopljena riječna ušća, Neretva je nanosila znatno više materijala te je unatoč postglacijalnom uzdizanju morske razine na ovom području razvilo naplavno područje. Prema tome se iz naplavljene ravnice mjestimice poput otoka izniču vapnenačke glavice – vrhovi negdašnjih brda, što ukupnu krajobraznu sliku čini izuzetnom. Ovome prostoru temeljno je obilježje velika količina vode: Neretva i njezini rukavci, jezera, „oka“, potopljene krške depresije - Baćinska jezera, niz izvora uz rub okolnih brda i prostrana delta s lagunama i plićinama. Potrebno je istaknuti i sliku poljoprivrednih površina koje su nastale „jendečenjem“ – tradicionalnim načinom stvaranja plodnog tla u vodi, što se svodi na kopanje kanala i nasipanje izvađenog mulja na tako novonastalu zemlju (Krešić i Kunst, 2016). Međutim, postoji i određeni ekološki problemi do kojih bi moglo doći ukoliko dođe do pretjerane melioracije, a to su salinizacija rijeke, požari, isušivanje močvara i sl. Također, potrebno je istaknuti da postoje pretpostavke da će se ovo područje postati park prirode, ali to su za sada još uvijek samo pretpostavke.

Slika 3. Baćinska jezera, pristup: 9.8.2023. https://hr.wikipedia.org/wiki/Ba%C4%87inska_jezera

Kategorija	Naziv	Površina (ha)	Godina zaštite
Posebni rezervat – ornitološki	Močvarno područje “Pod gredom“ kod Metkovića	587	1974.
Posebni rezervat – ornitološki	Močvarno područje “Orepak“ kod Metkovića	100	1974.
Posebni rezervat – ornitološki	Močvarno područje “Prud“ kod Metkovića	250	1965.
Posebni rezervat – ornitološki	Jugoistočni dio delte rijeke Neretve	250	1970.
Značajan krajobraz	Modro oko i jezero uz naselje Desne (Grad Ploče)	370	1974.
Park šuma	Predolac – Šibanica kod Metkovića	67	1968.
Spomenik parkovne arhitekture	Čempres u Metkoviću	0	1965.
UKUPNO: 7 zaštićenih prirodnih vrijednosti			

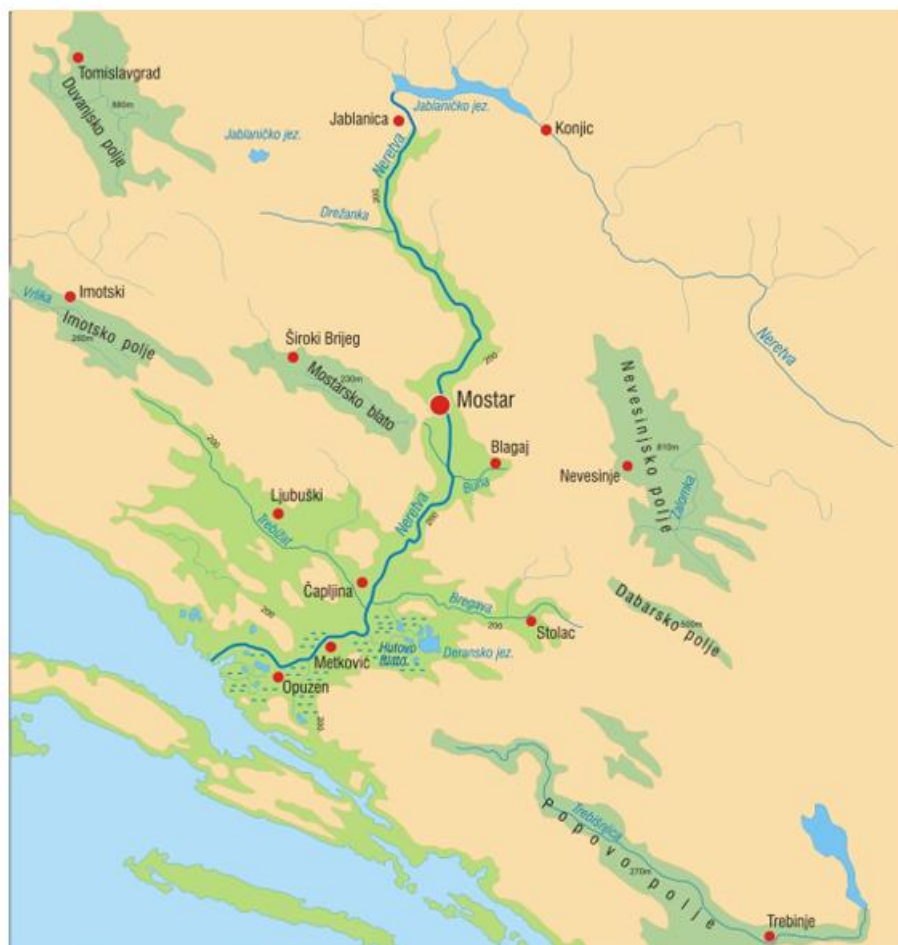
Tablica 1. Zaštićene prirodne vrijednosti na području LAG-a Neretva, pristup:

<https://www.lagneretva.com/>, 8.8.2023.

2.3. Kulturno-povijesna i nematerijalna baština

Neretvanska dolina ima iznimno široku kulturnu povijest, ali i nematerijalnu baštinu. Navedeno kulturno i povijesno bogatstvo može se pripisati činjenici da je ovo područje kroz povijest bilo podložno različitim kulturnim utjecajima. Dolina rijeke Neretve i njezinih pritoka, neposredno povezana s jadranskom obalom, odredila je kulturno-povijesna kretanja cijele regije. Korijeni Neretvanske doline sežu još u davnu prapovijest kada je ona bila veza širokog balkanskog zaleđa s visoko razvijenim civilizacijama mediteranskog svijeta. Različiti kulturni utjecaji posebno oni iz susjednih oblasti, djelovali su na ove prostore. Krajevi zapadno od rijeke Neretve bili su izloženi

delmatsko-japodsko-liburnskima utjecajima (Batović, 1988), a oni uz njezin gornji tok (Gornja-Visoka Hercegovina, s gatačkim i nevesinjskim poljem te konjičkim i jablaničkim krajem) pripadali su rubnom području glasinačke kulture. Oni uz donji tok (Donja i Primorska Hercegovina) i njezin deltu bili su više izloženi utjecajima sredozemnog kulturnog kruga. Pritom, pojedine oblasti, kao krajeve sjeverozapadno od koljena rijeke Neretve (Prozor – Rama), kulturološki još uvijek nije moguće cjelovito definirati (Čović, 1999).

Slika 4. Dolina rijeke Neretve s pritokama <https://bs.wikipedia.org/wiki/Neretva> pristup: 9.8.2023.

Međutim, ostali nalazi nisu još uvijek istraženi, ali uskoro bi se to trebalo promijeniti. Uz arheološka istraživanja, cjelovitu sliku, nadopunjuju podaci antičkih pisaca koji nam daju jasniju sliku tadašnjeg doba.

Također, potrebno je istaknuti kako postoje spomenici i fragmenti koji dokazuju o povijesti i prošlosti Neretvanske doline. Najpoznatije je naselje je Narona, koju su osnovali Rimljani, a u prošlosti je bila rimska kolonija s vlastitom pravom te upravno područje rimskih provincija. Na tom području stvoren je i Arheološki muzej, koji je dobio nagradu „Plavi cvijet“ od strane Hrvatske turističke zajednice. Također, ovo područje bogato je i različitim građevinama i skulpturama. Iz predantičkog razdoblja, točnije željeznog doba sačuvana je ukrasna figura jelena.

U prigradskom naselju Vid je izgrađen prvi muzej *in situ* - muzej Narone, antičkog grada čije je prvo iskopavanje provedeno 1877. godine. Također, potrebno je istaknuti kako su istraženi temelji bazilike ispod crkve sv. Vida i otkopan je dobro očuvani krsni zdenac, oslikan rajskim rijekama, ali je zbog plavna tla morao opet biti zatrpan. Na forum otkopano je otprilike 19 kipova, od toga 16 hramskih kipova, cara Augusta i njegove obitelji, te ostalih rimskih moćnika i božanstava, međutim niti jedan nije imao glavu. Nadalje, smatra se da je na tom mjestu bio podignut hram u I. st. (*Augusteum*), ali je u 4. st., kada je kršćanstvo postalo službena religija u Carstvu, porušen i kipovi su bez glava zbačeni s postolja. Dvije glave, boga Merkura i carice Livije, preseljene su u Ashmolean muzej u Oxfordu. Uz kip je nađen posvetni natpis carskoga namjesnika Publija Kornelija Dolabele, koji je vjerojatno postavio Augustov kip 14. godine nakon njegove smrti (Arheološki muzej Narona).

Slika 5. Arheološki muzej Naronu u mjestu Vid pored Metkovića, pristup: 10.8.2023
https://hr.wikipedia.org/wiki/Arheolo%C5%A1ki_muzej_Naronu

Osim kulturno-povijesne materijalne baštine nužno je istaknuti i nematerijalnu baštinu koja se ističe brojnim kulturnim i turističkim manifestacijama. Jedna od najpoznatijih atrakcija i događaja je Maraton lađa, koji predstavlja jedno od najpoznatijih atrakcija na području Republike Hrvatske. Po brojnosti sudionika također je jedan od najvećih manifestacija na ovom području jer sudjeluje oko 35 posada, od kojih svaka broji po 18 članova. Maraton lađa amatersko je športsko natjecanje u utrci lađa, tradicijskih autohtonih plovila u dolini Neretve s dužinom rute od 22,5 km. Održava se jednom godišnje, druge subote u kolovozu, pod pokroviteljstvom hrvatskoga predsjednika, a u organizaciji Udruge lađara Neretve. Prvi maraton održan je 13. rujna 1998. godine u sklopu obilježavanja sedme obljetnice akcije Hrvatske vojske Operacija Zelena tabla - Mala bara. Može se reći da ga uživo gleda nekoliko desetaka tisuća gledatelja duž cijele rute, što uz obalu Neretve, što u turističkim i privatnim brodovima, kao i iz (za tu prigodu) posebno organiziranog vlaka. Nadalje, osim Maratona lađa, od ostalih poznatih manifestacija u dolini Neretve potrebno je istaknuti smotru folklora „Na Neretvu misečina pala“ te festival

zabavne glazbe Opuzen „Melodije Hrvatskog juga“, kojima se teži očuvati tradicijske vrijednosti neretvanskog područja. Također, potrebno je istaknuti kako se svake godine održava manifestacija u sklopu Turističke zajednice grada Metkovića i Arheološkog muzeja Naroni pod nazivom „Rimska noć u Naroni“ na kojoj se posjetitelji upoznaju s rimskom mitologijom. Također, svake godine se u kolovozu održavaju Dani Neretvanske kneževine tijekom kojih se održavaju različiti programi, manifestacije i igre u sklopu povezivanja i spajanja različitih kultura i običaja.

Slika 6. Maraton lađa u Metkoviću, pristup: 15.8.2023. <https://metkovic-news.com/sport/26-maraton-lada-veslat-ce-29-ekipa-a-10-maraton-ladarica-12-ekipa/>

Slika 7. „Na Neretvu misečina pala“ – smotra folklornih udruga, pristup: 23.8.2023.

<https://mreza.hr/post?p=37-smotra-folkloru-jadranske-hrvatske-na-neretvu-misecina-pala-2d7f2>

2.4. Demografski razvoj Neretvanske doline

Demografija predstavlja znanost o stanovništvu koja se bavi istraživanjem i proučava zakonitosti i pravilnosti u kretanju stanovništva, ustanovljuje kakve su vrste te zakonitosti, njihovo kvantitativno i kvalitativno djelovanje i utvrđuje međusobne odnose kretanja stanovništva s drugim društvenim i gospodarskim pojavama (Baković, 2001). Demografija kao znanost o dinamici stanovništva obuhvaća proučavanje njegove veličine, strukture i razdiobe, te kako se stanovništvo mijenja tijekom vremena i razdoblja radi rođenja, smrti, migracija i starenja i sl. Stanovništvo je temeljni čimbenik društvenog, gospodarskog, kulturnog života te razvitka svakog društva, a naročito svake lokalne zajednice.

Kada se govori o demografskom razvoju na ovom području, potrebno je istaknuti da je Neretvanska dolina bila iznimno dobro naseljena i u prošlosti. Njezini korijeni potječu još iz antičkog doba. Također, potrebno je istaknuti kako se kroz Neretvansku dolinu prenose tradicije helenističkog svijeta na ilirsku unutrašnjost, naročito utemeljenjem grčkih kolonija na srednjem Jadranu. Jedni od najranijih stanovnika bili su Iliri koji su se doselili sa sjeverozapada u 13. st. pr. Kr. Oko 400. g. pr. Kr. doselili su se Kelti što je dovelo do mješavine ilirsko - keltskih plemena. Posebno je važno istaknuti antičko doba kada je na neretvanskom području postojala Narona, jedan od najvećih gradova u rimskoj provinciji Dalmaciji koji je uništen u ranom srednjem vijeku iz

kojeg nema, za sada, poznatih dokumenata o stanovnicima koji su ovdje živjeli. Mletačko osvajanje 1684. godine značajno je kako bismo uvidjeli današnju naseljenost jer njihovim osvajanjem demografski puste doline Neretve, dolazi do naseljavanja na brdskim područjima. Unutrašnjost i rubna područja delte su se izbjegavala s obzirom da je močvara bila poplavna i neplodna, a naseljavanje obale nije moglo biti ostvareno radi mora i opasnosti koje je prijetilo s te strane. Značajnije promjene u naseljenosti nastaju pod utjecajem suvremenih melioracija i izgradnje prometne infrastrukture kada se stanovništvo iz brdskih naselja sele uz rub ili u samoj aluvijalnoj ravni delte Neretve (Glamuzina, 1996).

Prvi popis stanovništva na ovim prostorima provele su austrijske vlasti 1857. godine, a posljednji popis proveo je Državni zavod za statistiku 2021. godine.

Tablica 1 prikazuje broj stanovnika od prvog popisa 1857. godine do predzadnjeg popisa iz 2011. Iz navedene tablice može se zaključiti kako broj stanovnika u Neretvanskoj dolini kontinuirano i stalno raste. *Tablica 2* prikazuje posljednji popis iz 2021. godine iz kojeg je vidljivo prvi puta u povijesti da Neretvanska dolina bilježi blagi pad broja stanovnika.

GODINA	1857.	1910.	1921.	1931.	1953.	1981.	1991.	2001.	2011.
BROJ STANOVNIKA	8.557	16.462	16.418	17.978	22.222	30.191	34.098	35.609	35.672
GODINA	1857.	1910.	1921.	1931.	1953.	1981.	1991.	2001.	2011.
BROJ STANOVNIKA	8.557	16.462	16.418	17.978	22.222	30.191	34.098	35.609	35.672

Tablica 2. Broj stanovnika na području Neretvanske doline kroz prošlost od 1857. do 2011. pristup; 23.8.2023. <https://www.tzmetkovic.hr/hr/>

GRADOVI	BROJ STANOVNIKA
Opuzen	2.838
Metković	15.235
Ploče	8.220
OPĆINE	
Pojezerje	943
Slivno	2.046
Kula Norinska	1.414
Zažablje	553
UKUPNO	31.249

Tablica 3. Broj stanovnika na području Neretvanske doline prema gradovima i općinama prema popisu iz 2021. godine, pristup: 24.8.2023. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

Iz *Tablice 3* može se zabilježiti kako je područje Neretvanske doline u deset godina izgubilo oko 4000 stanovnika zbog iseljavanja, što je znatno više u odnosu na razdoblje između 2001.-2011. godine tijekom koje je iseljeno tek nekoliko stotina stanovništva.

GRADOVI I OPĆINE	ŽENSKI SPOL (BROJ STANOVNIKA)	MUŠKI SPOL (BROJ STANOVNIKA)
Metković	7717	7518
Opuzen	1423	1415
Ploče	4186	4034
Zažablje	251	302
Pojezerje	469	474
Slivno	828	1218
Kula Norinska	690	724

Tablica 4. Broj stanovnika prema spolnosti na području Neretvanske doline prema gradovima i općinama prema popisu iz 2021. godine, pristup: 25.8.2023. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

GRADOVI I OPĆINE	OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE
Metković	1449	727
Opuzen	263	111
Ploče	616	285
Zažablje	34	22
Pojezerje	75	45
Slivno	101	56
Kula Norinska	96	54

Tablica 5. Broj stanovnika prema obrazovnom sustavu na području Neretvanske doline prema gradovima i općinama prema popisu iz 2021. godine, pristup: 25.8.2023. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

2.5. Gospodarski razvoj

Gospodarski razvoj predstavlja proces unapređivanja životnog standarda i dobrobiti stanovništva jedne zemlje povećanjem dohotka po stanovniku. Kada se govori o gospodarskim sektorima, u neretvanskoj kraju najistaknutiji je primarni sektor, a glavna je grana poljoprivreda. Od poljoprivrednih grana ovo područje svrstava se kao povrtlarsko-voćarsko-vinogradarsko područje. Temelj cjelokupne poljoprivredne proizvodnje je voćarstvo, točnije proizvodnja mandarine. Dolina Neretve veliki je izvoznik mandarina, te prema nekim procjenama u dolini Neretve nalazi se 2 milijuna stabala mandarina. Turizam doline Neretve još je uvijek dosta slab, ali zadnjih godina bilježi se sve veći rast, naročito nakon pandemije Covid-19 virusa, što je obećavajuće za ovo područje iznimnih turističkih potencijala. Također, potrebno je istaknuti kako u ovom kraju prevladava nizak udio sekundarnog sektora, odnosno prerađivačke industrije, te slabije razvijen tercijarni sektor. Međutim, potrebno je istaknuti kako trgovina u posljednje vrijeme raste, ali i lučko poslovanje. Nakon završetka Covid-19 virusa bilježi se i porast turističkih noćenja u Neretvanskoj dolini. Najznačajnija su trgovačka poduzeća Poljopromet i Agrofructus d.o.o. te najpoznatije luke Ploče i luka Metković (Krešić i Kunst, 2016).

Također, potrebno je istaknuti kako nema novih ulaganja, u nove djelatnosti te u inoviranje proizvoda i usluga, osim kod ponekih slučajeva u poljoprivredi, vinogradarstvu, vinarstvu te voćarstvu i maslinarstvu. Međutim, u zadnjih nekoliko godina dolazi do značajnih promjena na području gospodarstva te se sve više počinje ulagati u turizam općenito, a tomu su najviše pridonijeli glavni gradovi ovog područje Metković i Ploče.

3. ANALIZA TURISTIČKE PONUDE I POTRAŽNJE

Turistička ponuda se sastoji od tri osnovne skupine elemenata; atraktivnih, komunikativnih i receptivnih. Budući su prve dvije skupne prethodno obrazložene, u nastavku dajemo prikaz smještajnih kapaciteta i njihove strukture.

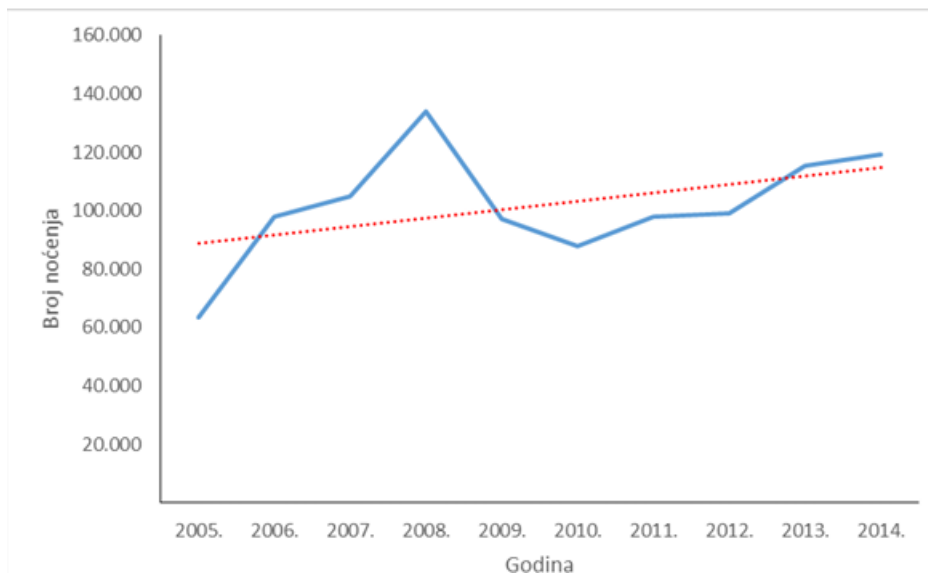
3.1. Analiza turističke receptive (Analiza ponude smještaja)

Prema podacima iz 2001. godine zabilježeno je ukupno 1,986 smještajnog kapaciteta na području Neretvanske doline. Najviše je smještajnih kapaciteta zabilježeno na području općine Klek.

PODRUČJE	PRIVATNI	HOTELI	KAMPOVI	UKUPNO
1. TZ KLEK	500	600	-	1100
2. TZ SLIVNO	400	-	-	400
3. TZ OPUZEN	-	16	200	216
4. TZ METKOVIĆ	20	90	-	110
5. TZ PLOČE	160	-	-	160
UKUPNO	1080	706	200	1986

Tablica 6. Smještajni kapaciteti prema podacima iz 2001. godine

Prema podacima Turističke zajednice DNŽ, na području svih sedam jedinica lokalne samouprave klastera Neretva ostvareno je tijekom 2014. godine oko 25,9 tisuća dolazaka te oko 185 tisuća noćenja turista, od čega je oko 66,7 tisuća noćenja ostvareno u vlastitim vikendicama. Na *Slici 9* može se zaključiti kako broj noćenja kontinuirano i stalno raste. Navedeni rast iznosi 9,4% godišnje, što je gotovo trostruko veći rast nego na cijelom prostoru Dubrovačko-neretvanske županije (Krešić i Kunst, 2016).

Slika 9. Broj noćenja od 2005. do 2014. godine na području Neretvanske doline

Tablica 7. Smještajni kapaciteti i broj noćenja od 2014. do 2021. godine na području Neretvanske doline

GRAD	BROJ NOĆENJA
Opuzen	4 223
Ploče	34 889
Metković	16 909
OPĆINE	BROJ NOĆENJA
Slivno	152 000
Kula Norinska	2 494

Tablica 8. Broj noćenja u gradovima i općinama Neretvanske doline iz 2022. godine prema popisu iz turističkih zajednica Metković, Slivno, Opuzen i Ploče

Izvor: Turističke zajednice grada Metkovića, Slivna, Opuzena i Ploča

Iz navedene se tablice može zaključiti kako Neretvanska dolina kontinuirano i stalno bilježi porast noćenja, naročito na području općine Slivno. Broj noćenja u Općini Slivno i Općini Ploče iz godine u godinu raste te kontinuirano bilježi veliki porast u odnosu na prijašnjih 10 godina. Razlog tomu je prometna infrastruktura, odnosno gradnja Pelješkog mosta koji je u velikoj mjeri utjecao na veći broj noćenja na cijelom Dubrovačko-neretvanskom području. Izgradnja Pelješkog mosta predstavlja veliki korak ne samo za ovu županiju nego i za cijelu Republiku Hrvatsku.

Danas Neretvanska doline nudi veliku ponudu smještaja: u Metkoviću, a to su: hotel Naron, Narenta, hotel Metković, hotel Villa Neretva, hotel MB, u Opuzenu; hotel Merlot te u Pločama: Apartmani Sibass Neretva, Apartmani Monaco, Vila Ika, Vila Pločica, Apartman Oaza i sl.

3.2. Analiza turističke potražnje

Kada se govori o turističkoj potražnji potrebno je istaknuti kako se ona bilježi zbog više razloga:

- a) Ekonomski učinci
- b) Psihološki učinci
- c) Geografski učinci

Tablica 8. Struktura turističke potražnje po vrsti smještaja u dolini Neretve iz 2022.

VRSTE OBJEKTA	PONUĐA SMJEŠTAJA (METKOVIĆ, OPUZEN, SLIVNO, PLOČE)
HOTELI	9813
KAMPOVI	187
NEKOMERC. SMJEŠTAJ	5881
OBJEKTI NA OPG-U	0
OBJEKTI U DOMAĆINSTVU	22887
OSTALI OBJEKTI ZA SMJEŠTAJ	2759
OSTALO	0
UKUPNO	40132

Izvor. Obrada autora na temelju podataka Turističke zajednice Dubrovačko-neretvanske županije

3.3. Turistički dionici u Neretvanskoj dolini

Kada se analiziraju turističke zajednice na području Neretvanske doline, potrebno je istaknuti da postoje 4: Turistička zajednica grada Metkovića, Turistička zajednica grada Ploče, Turistička zajednica grada Opuzen i Turistička zajednica općine Slivno. Od navedenih najaktivnija je trenutno stranice Turističke zajednice grada Opuzena i Turistička zajednica grada Metkovića. Turistička zajednica općine Slivno nema noviju verziju web stranice te sadržajem dosta zaostaje za ostalim Turističkim zajednicama. Na naslovnoj se stranici nalaze kategorije u koje se može ući, a to su Klek, Duboka, Komarna, Blace, Smještaj i O nama. Svaka pojedina kategorija opisana je u svega nekoliko rečenice, prema tome se može i zaključiti da je sve jako jednostavno napisano bez previše detaljnih informacija. Turistička zajednica grada Metkovića najbogatija je turističkim ponudama i sadržajem, na početnom se stranici nalaze sljedeće kategorije: Naslovnica, Događanja, Smještaj, Gastro, Aktivnosti i atrakcije, Metković i Kontakt. Svaka kategorija daje opširne informacije o svojim aktivnostima, ali i ne daje opće podatke o svojoj Turističkoj zajednici. Turistička zajednica grada Ploče vizualno je najatraktivnija, ali ne daje puno podataka o turističkim aktivnostima i sadržajima. Također, potrebno je istaknuti kako ni na jednoj od ovih stanica nisu zabilježene informacije o međusobnim članovima te financijska izvješća.

3.4. Postojeći turistički proizvodi u Neretvanskoj dolini

Dolina Neretve ima izrazito velike pogodnosti za turistički razvoj zahvaljujući kvaliteti resursno-atraktivne osnove, među kojima se izdvajaju: kulturna baština, izgradnja Pelješkog mosta koje je u velikoj mjeri utjecala na bolju prometnu povezanost, delta rijeke Neretve, zaštićena močvara, bogata i burna kulturna povijest, jadranska obala i more, ihtiološko-ornitološka zaštićena područja, izrazito povoljna klima i tlo, Baćinska jezera i brojne špilje i krški fenomeni. Iz navedenog se može uvidjeti kako dolina Neretve ima niz neiskorištenih gospodarskih potencijala te sve preduvjete za održivi razvoj i kontinuirani napredak u svim gospodarskim područjima. Međutim, iako turizam i

turistički potencijal svakodnevno napreduje, on još uvijek nije dovoljno prepoznat i cijenjen. Raspoloživi turističko-atraksijski resursi još su uvijek zanemareni od strane turističkih zajednica. Također, ovo područje ima potencijal za različite oblike ruralnog i eko-turizma budući da je okruženo vlažnim močvarnim područjima koje predstavljaju glavnu turističku atrakciju. Također, na ovaj način bi se trebalo staviti naglasak na tradicionalni način gospodarenja.

Nadalje, nužno je ne izostaviti činjenicu da je dolina Neretve smještena između 2 svjetska turistički važna područja, a to je svetište u Međugorju i Dubrovnik, od kojih svaki ima preko 2 milijuna posjetitelja godišnje. Kada bi se turistima ponudilo oblik ruralnog turizma u dolini Neretve, to bi turističkim agencijama moglo donijeti veliki izvor zarade. Turisti će na taj način upotpuniti svoj boravak, u dolini Neretve bi mogli pronaći mir i ljepotu prirode te odmor od velikih gradskih gužvi.

Osim navedenog, potrebno je istaknuti kako bi dolina Neretve mogla razviti turizam na temelju svoje bogate povijesno-kulturne baštine koja se temelji na na starim utvrđenim gradovima: Klelu, Brštaniku, i Vrataru. Također, činjenica da je su tu nekad bili antički i srednjovjekovni gradovi dovoljna je za razvijanje vlastite kulture koja bi mogla razviti bogat kulturni turizam. Turistima bi moglo biti zanimljivo slušati o starim crkvama, potonulim gradovima te kralju od Norina i sl. Također, Arheološki muzej Naronu gospodarski je pridonio kulturnom razvoju mjesta Vid, koje će ubrzo postati temeljna kulturno-turistička destinacija značajna za cijelo područje Doline Neretve, ali i za područje cijelo Dubrovačko-neretvanske županije. Osim razvoja neretvanske kulture kao temelj budućeg turizma, valja staviti naglasak na razvoj ruralnog turizma, koji je i do sada bio vodeći u Neretvanskoj dolini, ali ako se svakako treba na njemu raditi kako bi dosegnuo svoj maksimum. Za razvoj ruralnog turizma zaslužni su tzv. *safari izleti* tj. vožnje lađama po rukavcima i jezerima Neretve i posjet već spomenutoj orinotološkoj zbirci Prirodoslovnog muzeja u Metkoviću. Sve navedeno dokaz je da postoji potencijal za razvoj ruralnog turizma, ali nužno je kontinuirano raditi na njemu kako bi on svakim danom sve više napredovao i razvijao se. Nužno je spriječiti stagnaciju i ostajanje na starom jer je iz svega navedenog vidljivo za turizam u Neretvanskoj dolini ima niz potencijala i prednosti na kojima treba raditi i u koje treba ulagati. Ako se to nastavi, dolina Neretve postat će izrazito veliko i važno turističko mjesto, spoj ruralnog i mediteranskog, kopnenog i morskog, prirodnog i materijalnog i sl. Ukoliko se nastavi ulagati u turizam na području Neretvanske doline, koji zasigurno ima turistički potencijal, dolina Neretve će ubrzo, uz Dubrovnik, na području Dubrovačko-neretvanske županije postati glavna turistička

atrakcija, u kojoj će turisti moći uživati u kulturnoj i prirodnoj baštini, rijeci Neretvi, Jadranskom moru koje je također blizu te u obilascima različitih vrsta gradova. Ruralni turizam trebao bi dosegnuti svoj maksimum te će dolina Neretve i dalje biti najpoznatija po izvozima različitih poljoprivrednih proizvoda.

Slika 10. Safari izleti kroz Neretvu, pristup: 22.8.2023. <https://www.aep-zabac.com/fotosafari/>

Slika 11. Ornitološka zbirka u Metkoviću, pristup: 23.8.2023.
https://hr.wikipedia.org/wiki/Ornitolo%C5%A1ka_zbirka_u_Metkovi%C4%87u

Kada se govori o vrstama turizma, seoski je turizam najidealniji e za razvoj u neretvanskom području. Kako bi se on razvijao potrebno je stalno poticati sređivanje okućnica te svih komunalnih sadržaja. Za razvoj seoskog turizma nužno je raditi na unapređenju određenih ugostiteljskih ponuda i lokalnih namirnica (mandarine i sl.).

4. UČINCI TURIZMA U NERETVANSKOJ DOLINI

Kada se govori o turizmu na ruralnim prostorima smatra se da on ostvaruje „proizvodne, financijske i druge učinke koji su vidljivi u povećanju primarne poljoprivredne proizvodnje, razvoju preradbene poljoprivredne proizvodnje, razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti, očuvanju sela i objekata od propadanja, očuvanju okoline od svih vrsta onečišćenja, zapošljavanju novih djelatnika i zadržavanju mladih na selu, osiguravanju mogućnosti ostvarivanja dodatnih prihoda,

oživljavanju poljoprivrede i njezinom povezivanju s turizmom, poticanju razvoja domaće kvalitetne organski-biološki proizvedene hrane i one tradicionalne, razvoju gospodarstva ruralnog područja, razvoju dopunskih djelatnosti na seljačkim obiteljskim gospodarstvima, korištenju viška prostora u postojećim zgradama na seljačkim gospodarstvima, očuvanju povijesnih i kulturnih vrijednosti sela te razvoju poduzetničkog duha (Demonja, 2017). Učinci ruralnog turizma dijele se na ekonomske i neekonomske (okolišni i društveno kulturni). Kada se govori o ekonomskim učincima potrebno je staviti naglasak na porast zaposlenosti. Budući da je ovo poljoprivredni kraj, zapošljava se sve više ljudi. Također, kada bi se razvijao turizam, ljudi bi se osim primarnim sektorom mogli baviti i tercijarnim. S druge strane, razvoj turizma mogao bi donijeti povećanje cijena, što nikako nije poželjno za ovaj kraj. Također, nije poželjno baviti se samo sezonskim turističkim poslom jer ostatak godine nema prihoda. Postoji mnogo društveno-kulturnih učinaka na ovom području jer razvojem toga dolazi do smanjenja iseljavanja stanovništva. Također, razvija se svijest među stanovnicima o razvijanju kulturne i nematerijalne baštine. Kada se govori o okolišnim čimbenicima potrebno je istaknuti kako se već duže vrijeme govori kako bi dolina Neretve mogla postati parkom prirode. Turizam u dolini Neretve pozitivno može djelovati na okoliš na nekoliko načina. Naime, njegov razvoj pridonio bi boljoj zaštiti i restauraciji spomenika prirode i kulture, a to je značajno za očuvanje identiteta lokaliteta i zajednice.

5. PERSPEKTIVE RAZVOJA TURIZMA U NERETVANSKOJ DOLINI

Kada se govori o razvoju turizma u Neretvanskoj dolini neupitna je činjenica da će on kroz godine rasti, ako se u njega bude dovoljno i kvalitetno ulagalo.

Kada se govori o razvoju turizma neretvanskog kraja potrebno je istaknuti kako bi se on trebao temeljiti na primjerenom valorizaciji ukupnog resursno-atraktivnog potencijala područja. Dakle, koncepcija razvoja turizma Neretvanske doline ima za cilj osmisliti sadržajno i prostorno diversificiran portfelj turističkih proizvoda koji će na ovo područje pojačano privlačiti različite ciljne skupine posjetitelja tijekom većeg dijela godine. Ako se to ostvari, omogućiti će se mnogo toga: ne samo diversifikacija doživljaja turista i povećanje zadovoljstva svih posjetitelja, nego i

rast prepoznatljivosti te unapređenje imidža destinacije na turističkom tržištu, a samim time i poboljšanje konkurentske pozicije na tržištu samog turizma i destinacija.

6. ZAKLJUČAK

Na kraju svega navedenog može se zaključiti kako je turistički potencijali u Neretvanskoj dolini postoje, ali i dalje nisu do kraja iskorišteni. Ruralni, seoski turizam svakim danom sve više raste, a izvod poljoprivrednih proizvoda svake godine bilježi sve veći broj. Kulturno-povijesni turizam sve više napreduje, turisti uviđaju bogatu povijest i važnost cjelokupnog područja. Maraton lađa, koji je temeljna atrakcija kako za domaće tako i za strane turiste svake godine bilježi sve veći broj posjetitelja i tako se razvija nematerijalni turizam. Zaštićena močvara, bogata i burna kulturna povijest, jadranska obala i more, ihtiološko-ornitološka zaštićena područja, izrazito povoljna klima i tlo, Baćinska jezera i brojne špilje i krški fenomeni također će utjecati na pozitivni razvoj turizma na ovom području. Iz navedenog se može uvidjeti kako dolina Neretve ima niz neiskorištenih gospodarskih potencijala te sve preduvjete za održivi razvoj i kontinuirani napredak u svim gospodarskim područjima. Ukoliko se nastavi ulagati te stvoriti kvalitetni marketing za kojeg ima potencijala dolina Neretve će uskoro postati jedno od temeljnih turističkih atrakcija Dubrovačko-neretvanske županije. Također, potrebno je unaprijediti turističku ponudu kroz održivi razvoj određenih proizvoda. Budući da receptivni elementi i dalje nisu dovoljno razvijeni potrebno je kontinuirano provoditi istraživanja kako bi se moglo ozbiljnije govoriti o turizmu na ovom području.

7. LITERATURA

1. Arheološki muzej Naron, dokumentacijski centar. Muzej. Vid.
2. Analiza hrvatskog turističkog tržišta i potencijalne mogućnosti razvoja hrvatskog turizma, [Internet], dostupno na: <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?rad=178692>
3. Batović, Osvrt na područje Dubrovnika u prapovijesti, Arheološka istraživanja u Dubrovniku i dubrovačkom području: znanstveni skup, Dubrovnik 1. – 4. 10. 1984, Željko Rapanić (ur.), Zagreb: Hrvatsko arheološko društvo 1988, 51-77.
4. Blažević, B. (2007.) - Turizam u gospodarskom sustavu, Opatija, Sveučilište u Rijeci.
5. Cooper i sur. (2008.) Ekonomija turizma, načela i praksa. Ekokon. Split.
6. Cohen, Erik. (1974.) Tko je turist? Sociological review, Vol 22, No 4.
7. Čović, B., Mostarsko područje u prahistorijsko doba, Hercegovina: časopis za kulturno i povijesno naslijeđe 4-5 (12-13), Mostar 1999, 7-37.
8. Demonja D. Ružić P.(2010) Ruralni turizam-s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb.
9. Glamuzina, M. (1996): Promjene u prostornom rasporedu stanovništva u delti Neretve, Acta Geographica Croatica, Zagreb, str. 127.
10. Grgić, I. (2005.) Agroturizam – budućnost i prilika. Mali gospodarski rječnik.
11. Hrvatska enciklopedija (2017.) Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Turizam; [Internet] preuzeto s: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62763>, pristup 4.8.2022.
12. Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, Institut za turizam, 2015-2025.
13. Polić, M. (2020). Lokalna razvojna strategija lokalne akcijske grupe Neretva. Pristup. 11.8.2023. http://www.lagneretva.com/wp-content/uploads/2019/07/LAG-NERETVA_LRS-2014-2020_PRVA-IZMJENA_19072019_FINAL.pdf
14. Metković.hr (2021), [Internet], dostupno na: <http://www.metkovic.hr/turizam/index.htm>
15. Obajdin I: Ruralni turizam, [Internet], dostupno na: http://www.slunj.hr/dokumenti/Dan%20EU-Slunj_ruralni%20turizam_9_5_2014.pdf
16. Petrić, L.: Izazovi razvoja ruralnog turizma: Dosadašnja praksa u Europi i reperkusije na Hrvatsku, Acta turistica, Vol 18. No 2.2006.
17. Petrić, L. 2006. Uvod u turizam (priručnik). Ekonomski fakultet Split.

18. Turistička zajednica grada Metkovića, pristup: 15.8.2023. <https://www.tzmetkovic.hr/hr/>
19. Turistička zajednica grada Opuzena, pristup 15.8.2023. <https://www.opuzen.hr/grad/turisticka-zajednica-grada-opuzena/>
20. Turistička zajednica grada Ploče, pristup: 15.8.2023. <https://turisticka-zajednica-grada-ploca.business.site/>
21. Turistička zajednica općine Slivno, pristup 15.8.2023. <https://www.tzo-slivno.hr/>

8. POPIS PRILOGA

Slika 1. Luka *Ploče*, pristup: <https://www.luka-ploce.hr/> 4.8.2023.

Slika 2. Područje Neretvanske doline, pristup: http://hrvatska.euco.in/?page_id=45 5.8.2023.

Slika 3. Baćinska jezera, pristup: 9.8.2023. https://hr.wikipedia.org/wiki/Ba%C4%87inska_jezera

Slika 4. Dolina Neretve s pritokama: pristup: 9.8.2023. <https://bs.wikipedia.org/wiki/Neretva>

Slika 5. Arheološki muzej Narona, pristup: 10.8.2023. https://hr.wikipedia.org/wiki/Arheolo%C5%A1ki_muzej_Narona

Slika 6. Maraton lađa, pristup: 15.8.2023. <https://metkovic-news.com/sport/26-maraton-lada-veslat-ce-29-ekipa-a-10-maraton-ladarica-12-ekipa/>

Slika 7. Na Neretvu misečina pala, pristup: 23.8.2023. <https://mreza.hr/post?p=37-smotra-folklor-a-jadranske-hrvatske-na-neretvu-misecina-pala-2d7f2>

Slika 8. Smještajni kapaciteti prema podacima iz 2001. godine

Slika 9. Smještajni kapaciteti od 2005. do 2014. godine

Slika 10. Safari izleti, pristup: 23.8.2023. <https://www.aep-zabac.com/fotosafari/>

Slika 11. Ornitološka zbirka u Metkoviću, pristup: 23.8.2023. https://hr.wikipedia.org/wiki/Ornitolo%C5%A1ka_zbirka_u_Metkovi%C4%87u

Tablica 1. Zaštićene prirodne vrijednosti na području LAG-a Neretve, pristup; 8.8. 2023. <https://www.lagneretva.com/>

Tablica 2. Broj stanovnika na području Neretvanske doline kroz prošlost od 1857. do 2011., pristup: 24.8.2023. <https://www.tzmetkovic.hr/hr/>

Tablica 3. Broj stanovnika na području Neretvanske doline prema gradovima i općinama prema popisu iz 2021. godine, pristup: 23.8.2023, <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

Tablica 4. Broj stanovnika prema spolnosti na području Neretvanske doline prema gradovima i općinama prema popisu iz 2021. godine, pristup: 25.8.2023. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

Tablica 5. Broj stanovnika prema obrazovnom sustavu na području Neretvanske doline prema gradovima i općinama prema popisu iz 2021. godine, pristup: 25.8.2023.
<https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

SAŽETAK

Područje Neretvanske doline još uvijek nije dovoljno istraženo te je potrebno svaki aspekt analizirati, s turističke strane, kako bi se uvidio potencijal koji tamo leži. Ovaj završni rad je prikaz trenutnog stanja i perspektive turizma u dolini Neretve. Na početku samog rada prikazat će se koji su to gospodarski, ekonomski, demografski i geografsko-prometni uvjeti koji bi mogli biti zaslužni za razvoj turizma na ovom području. Također, u radu će biti prikazana i analiza turističke ponude i potražnje te učinci u Neretvanskoj dolini. Na kraju rada slijedi perspektiva s trenutnog stanja o budućem stanju vezano za turizam na ovom području. Potrebno je svakodnevno raditi na unapređivanju turističke ponude i marketinga kroz održivi razvoj proizvoda te razvijati seoski, kulturni i nautički turizam. Iako Neretvanska dolina ima turistički potencijal, receptivni elementi nisu u dovoljnoj količini istraženi te kada oni budu u potpunosti istraženi moći će se govoriti o ozbiljnijem turizmu na ovom području.

Ključne riječi: dolina, Neretva, turizam, potencijal, perspektiva

SUMMARY

The area of the Neretva Valley is still not sufficiently explored, and it is necessary to analyze every aspect, from the tourist side, in order to see the potential that lies there. This final paper is a presentation of the current state and perspective of tourism in the Neretva Valley. At the beginning of the work itself, it will be shown what are the economic, economic, demographic and geographical-traffic conditions that could be responsible for the development of tourism in this area. Also, the paper will present an analysis of tourist supply and demand and effects in the Neretva Valley. At the end of the paper, there is a perspective of the current situation about the future situation related to tourism in this area. It is necessary to work daily to improve the tourist offer and marketing through sustainable product development and to develop rural, cultural and nautical tourism. Although the Neretva Valley has tourist potential, the receptive elements have not been explored in sufficient quantity, and when they are fully explored, it will be possible to talk about more serious tourism in this area.

Key words: walley, Neretva, potential, pespektive